



УДК 347.211(045)

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ДОГОВОРУ ІЗ ВЛАСНИКАМИ АВТОРСЬКИХ ПРАВ

Бахновська І.П., к. ю. н., доцент
кафедри права
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київський національний торговельно-економічний університет

У статті досліджено основні елементи авторського договору, визначено процедуру й порядок укладення авторського договору, встановлено характерні ознаки його складових частин. Проаналізовано особливості застосування договорів у створенні та використанні об'єктів авторського права, особливості використання договорів щодо розпоряджання майновими правами на об'єкти авторського права. Автор особливу увагу звертає на особливості порядку укладення та змісту договорів залежно від сфери застосування.

Ключові слова: авторський договір, сторони авторського договору, предмет авторського договору, об'єкт авторського договору, форма авторського договору, ціна, строк авторського договору.

В статье исследованы основные элементы авторского договора, определена процедура и порядок заключения авторского договора, установлены характерные признаки его составных частей. Проанализированы особенности применения договоров при создании и использовании объектов авторского права, особенности использования договоров о распоряжении имущественными правами на объекты авторского права. Автор особое внимание обращает на особенности порядка заключения и содержания договоров в зависимости от сферы применения.

Ключевые слова: авторский договор, стороны авторского договора, предмет авторского договора, объект авторского договора, форма авторского договора, цена, срок авторского договора.

Bahnovska I.P. THE PECULIARITIES OF CONCLUSION OF THE CONTRACT WITH OWNERS OF COPYRIGHT

The article is devoted to the study of the main elements of the author's contract, the procedure for the conclusion of the author's contract are specified, characteristic features of its components are established. The specifics of the application of contracts for the creation and use of copyright objects, the peculiarities of the use of contracts on the disposal of property rights on objects of copyright are analyzed.

The author pays special attention to the specifics of the procedure for concluding and maintaining contracts, depending on the scope of application, and examines the problems of legal liability for non-fulfillment or improper performance of the said contracts. In addition, attention is drawn to the problems of applying legislation on the procedure for the conclusion of an author's contract.

Key words: author's agreement, parties to the author's contract, subject of the copyright agreement, object of the copyright agreement, form of the copyright agreement, price of the copyright contract, term of the copyright agreement.

Постановка проблеми. Нині в Україні спостерігається стрімке перетворення інтелектуального капіталу на провідний сектор економіки, що визначає інноваційні процеси в науці й техніці, а також духовному житті країни. З'являються нові правові інститути з метою впровадження у суспільстві системи цінностей, в основі якої лежать партнерські взаємовигідні відносини. Здійснення авторських прав реалізується шляхом укладання авторських договорів про використання творів того чи іншого виду, оскільки договірна форма найбільш прийнятна для забезпечення реалізації й охорони особистих і майнових прав автора.

Найпоширенішою формою договору з автором є авторський договір. Варто зазначити, що в ЦК України такий різновид цивільно-правового договору, як авторський договір, не передбачений. І хоча законодавством не надається визначення авторського договору, втім аналіз законодавчих норм дає змогу сформулювати визначення авторського договору. За правовою традицією договори на передання прав автора називаються авторськими.

Науково-теоретичною основою дослідження стали праці відомих учених, які займалися вивченням окремих концептуальних аспектів розглянутої проблеми. З таких досліджень, насамперед, варто назвати праці В. Дозорцева, Н. Коршунова, Н. Мироненко, О. Підпригора, О. Рузакової, О. Сергеева, І. Спасібо-Фатеевої, О. Харитонові, С. Чернишевої та ін.

Постановка завдання. Вирішення вищенаведених проблем вбачається у визначенні основних елементів авторського договору, порядку та процедури його укладення, а також особливостей тлумачення різних частин авторського договору як механізму правового регулювання договірних авторських правовідносин.

Результати дослідження. У видавничій діяльності такі договори дуже популярні й укладаються переважно між видавництвом і автором. Цивільне законодавство містить пряму вказівку на необхідність укладення авторського договору у разі передання майнових прав на твір (ч. 1 п. 1 ст. 31 Закону України «Про авторське право та суміжні права»).

О. Підпригора сформулював таке визначення авторського договору – це консенсуаль-

на угода, за якою автор або правонаступники передають готовий твір певній організації для використання або автор бере на себе обов'язок створити певний твір і передати його для використання зумовленим у договорі способом. Відомий російський вчений А. Сергєєв зазначає, що за авторським договором автор передає набувачу свої права на використання твору в межах і на умовах, узгоджених сторонами. Отже, за змістом ці визначення є схожими, оскільки передбачають правомочності автора чи особи, яка володіє авторським правом, дозволяти використання твору іншим особам [6].

На наш погляд, авторський договір – це загальне поняття, яке охоплює практично всі договори, що укладаються у разі передачі майнових прав автору на об'єкт авторського права.

Предметом такого договору є виключні чи невиключні майнові права інтелектуальної власності. Залежно від предмета договору Цивільний кодекс України (далі – ЦК) розрізняє, відповідно, два види авторського договору: авторський договір про передачу виключного права на використання твору й авторський договір про передачу невиключного права на використання твору (п. 2 ст. 32 зазначеного Закону). Відповідно до ст. 31 вказаного Закону автор може передати свої майнові права будь-якій іншій особі повністю або частково. При цьому така можливість надається не лише авторові, а й будь-якій іншій особі, котрій належать майнові авторська права, і спадкоємцю також.

Об'єктом авторського договору є сам твір, який передається користувачу, тому що авторські права безпосередньо пов'язані з твором науки, літератури і мистецтва. Тому авторський договір має містити як види прав, які передаються за договором, так і опис твору, стосовно якого вони передаються.

Автор, спадкоємець, видавець є прямими суб'єктами авторського права, якщо або поки його не передали комусь іншому відповідно до договору.

Наявність авторського права на твір робить людину чи юридично особу суб'єктом авторського права, який може укладати договори та відстоювати свої права в суді. Отже, який юридичний факт дає вам можливість стати суб'єктом авторського права?

– Створення твору. Неважливо, службовий чи не службовий, першочерговим суб'єктом завжди є автор. І вже тільки за умовами договору права можуть передаватись іншим особам.

– Успадкування виключних прав на твір. Спадкоємець отримує повний пакет прав на твір тільки у тому разі, коли цей твір зареєстрований в Єдиному реєстрі. Спадкоємцем може бути і фізична, і юридична особа.

– Набуття авторських прав у зв'язку з виконанням договору. У тому разі, коли автор передає виключні права на свій текст іншій особі, зазвичай це видавець, який і керує долею тексту надалі [5].

За авторським договором про передання виключного права на використання твору автор чи інша особа, що має виключне авторське право, передає право використовувати твір певним способом і у встановлених межах

тільки одній особі, якій ці права передаються, та надає цій особі право дозволяти чи забороняти таке використання твору іншим особам (п. 3 ст. 32 Закону України «Про авторське право та суміжні права»). Тож видавництво, якому передані виключні права, може передати їх третім особам лише для такого використання твору. Наприклад, дозволити зарубіжному видавництву опублікувати переклад авторського твору чи передати права на твори ілюстратора книги для використання їх у рекламній компанії підприємства.

Правовласник, що передає виключне право на використання твору, має право на використання цього твору лише в частині прав, що не передаються (п. 3 ст. 32 цього ж Закону). При цьому передання права на використання твору певним чином автоматично не надає права використати твір іншим способом. Наприклад, передання видавництву права на видання твору українською мовою автоматично не надає видавництву права на переклад цього твору та видання його іншою мовою. Якщо авторським договором передбачене передання майнових прав на декілька об'єктів авторського права, обов'язковою умовою такого договору є визначення обсягу прав, які передаються щодо кожного об'єкта [4, с.116].

Визначення обсягу майнових прав, які передаються, має практичне значення, тому що нині на ринку інтелектуальної власності з'явилася велика кількість посередників, які стають єдиною ланкою між авторами та користувачами й мають на меті саме переуступку авторських і суміжних прав.

Авторський договір про передачу невиключних авторських прав видавництву також має свої особливості. За цим договором автор (або інша особа, що має авторське право) передає іншій особі право використовувати твір певним способом і у встановлених межах. При цьому за особою, котра передає невиключне право, зберігається право на використання твору й на передачу невиключного права на використання твору іншим особам (п. 4 ст. 32 Закону України «Про авторське право та суміжні права»).

Під час укладання авторського договору необхідно обов'язково встановити правоздатність суб'єктів – сторін учасників договору. Ця вимога ґрунтується на тому, що законодавець чітко встановлює, що особою, яка передає майнові права на об'єкт авторського права, може бути: автор, спадкоємець або особа, яка має майнове право на твір, але не є автором. Фактично встановити, хто є справжнім автором об'єкта практично неможливо, оскільки діє презумпція авторства (ст. 11 Закону про авторське право, яка передбачає, що за відсутності доказів іншого автором твору вважається особа, зазначена як автор на оригіналі або примірнику твору). Отже, тільки особа, яка визначила себе автором об'єкта авторського права, несе відповідальність за цю інформацію [1].

Варто враховувати, що з боку автора під час укладання авторського договору може бути декілька осіб, якщо об'єкт авторського права створено у співавторстві. Співавторами є особи, спільною творчою працею яких ство-



рено твір. Авторське право на твір, створений у співавторстві, належить усім співавторам незалежно від того, чи утворює такий твір одне нерозривне ціле або складається із частин, кожна з яких має самостійне значення.

Якщо твір, створений у співавторстві, складається з частин, кожна з яких має самостійне значення, то кожен із співавторів має право використовувати створену ним частину твору на власний розсуд, якщо інше не передбачено договором між співавторами. Особи, які надали автору технічну допомогу (друк, коректування тощо), не можуть визнаватися співавторами твору (п. 22 Постанови Верховного Суду України № 5 «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав»). Відносно між співавторами визначаються договором, укладеним між ними [7].

У разі відсутності такого договору авторське право на твір здійснюється всіма співавторами спільно. Тому під час укладання авторського договору щодо передачі майнових прав співавторами треба встановити наявність між ними договору або довіреності (які будуть додаватися до авторського договору).

Авторський договір має певні особливості: предмет договору (твори науки, літератури і мистецтва); цивільно-правовий характер (йому притаманні і власні особливості); консенсуальний, взаємний та оплатний договір (авторський договір може бути реальним та безоплатним).

Закон не забороняє автору передати користувачу авторські права на безоплатній підставі, але ця умова має бути безпосередньо вказана в договорі.

Під час укладання авторського договору необхідно враховувати закріплені законодавством істотні умови цього договору (п. 2 ст. 33 Закону України «Про авторське право та суміжні права»). До цих умов слід віднести: предмет договору, строк дії договору, спосіб використання твору, територія, на яку поширюється право, розмір та порядок виплати авторської винагороди, а також інші умови, щодо яких за вимогою однієї зі сторін має бути досягнуто згоди. До інших умов, які доцільно включити в авторський договір, належать: визначення термінів, що використовуються в договорі, якщо вони мають свої особливості практичного застосування; територія, на яку поширюється передане право; передбачення відповідальності сторін договору; врегулювання спірних проблемних питань, пов'язаних із договірними відносинами; визначення тиражу виготовлення примірників твору (щодо видавничого договору); дії сторін у разі виникнення форс-мажорних обставин; інші необхідні умови, визначені на розсуд сторін договору [1]. Стосовно умов авторського договору діє правило: умови договору, що погіршують становище автора (його правонаступника) порівняно із становищем, встановленим чинним законодавством, є недійсними.

Одним із суттєвих положень авторського договору на передання майнових прав на використання твору є детальне визначення переліку прав, які передаються за договором, оскільки це має практичне значення. Відповідно до

положень Закону України «Про авторське право та суміжні права» права, які в авторському договорі не зазначені як такі, що передаються, вважаються не переданими.

У доктрині авторського права неодноразово зверталась увага на необхідність розмежувати зміст таких понять, як «оприлюднення» та «опублікування». Відповідно до п. 1 ст. 441 ЦК України використанням твору є його опублікування (випуск у світ), саме використання за ст. 440 ЦК України належить до майнових прав автора, котрі можуть бути ним передані видавництву.

Проте на практиці нерідко відбувається підміна поняття «оприлюднення твору» поняттям «опублікування». На думку Т. Якушевої, право на оприлюднення твору є правом, яке передається, тобто не особистим немайновим, а майновим правом автора. У ст. 6 Всесвітньої конвенції про авторське право випуском у світ (опублікуванням) є «відтворення в будь-якій матеріальній формі і надання невизначеному колу осіб примірників твору для читання або ознайомлення шляхом здорового сприйняття» [2].

Закон України «Про авторське право та суміжні права» у ст. 1 розмежує ці поняття, визначаючи під оприлюдненням «здійснену за згодою автора чи іншого суб'єкта авторського права дію, що вперше робить твір доступним для публіки». Спосіб випуску твору у світ залежить від його форми та характеру.

Право першого опублікування твору належить самому автору. Тільки він має право вирішувати, чи готовий його твір до випуску у світ. Порушення цих прав дає автору підставу вимагати виплати гонорару або відшкодування завданих збитків, а також життя інших заходів аж до вилучення твору і заборони випуску його у світ» [4, с.118]. Водночас автор не вважає випуском у світ (опублікуванням) інформацію про твір з викладенням його короткого змісту. З цим важко погодитись, оскільки саме повідомлення, хоч і стисле про задум автора, може суттєво нашкодити як автору, так і видавництву, що планує ексклюзивне видання. Проте притягнути до відповідальності за порушення права на оприлюднення особу, яка поширила такі відомості, очевидно, буде важко.

Важливим положенням авторського договору є визначення місця його укладення (підписання). Якщо договір укладається між громадянами різних країн, судові суперечки будуть вирішуватися за законодавством тієї країни, в якій цей договір був підписаний. Визначення території, на яку поширюється дія переданих прав, є також принциповим, особливо якщо видавець планує продавати чи використовувати твір за кордоном. Якщо територія не зазначена в угоді, права вважаються переданими лише на території країни – місця підписання договору.

Як свідчить практика укладення авторських договорів, на автора часто покладається обов'язок не створювати в майбутньому твори, подібні до тих, що були створені для замовника, а також обов'язок не працювати в певній сфері діяльності протягом визначеного часу, щоби не створювати конкуренції замовникові. Наведені положення авторського договору

є такі, що суперечать законодавству України в сфері інтелектуальної власності й передусім порушують конституційне право людини, передбачене ст. 54 Конституції України. Крім цього, відповідно до цивільного законодавства України договір, умови якого погіршують становище автора порівняно з правами, передбаченими законодавством, а також умови, що обмежують його права займатися творчістю та створювати інші об'єкти інтелектуальної власності, вважаються недійсними (пп. 5, 7 ст. 33 Закону України «Про авторське право та суміжні права»). Вимога видавництва щодо ексклюзивності співпраці із автором може бути оформлена більш коректно та лежати в межах дії моральних, а не правових норм. Оскільки навіть покладання на автора обов'язку всі нові твори, створені ним, спочатку пропонувати для першої публікації видавництву, з яким укладена угода, є обмеженням прав автора щодо розпоряджання майновими правами.

У разі розроблення розділу авторського договору щодо авторської винагороди варто враховувати, що винагорода може здійснюватися у формі одноразового (паушального) платежу або відрахувань за кожний проданий примірник чи кожне використання об'єкта авторського права і (або) суміжних прав (роялті), або комбінованих платежів. Відповідно до ст. 1109 ЦК, якщо в договорі про видання або інше відтворення твору винагорода визначається у вигляді фіксованої грошової суми, то в договорі має бути встановлений максимальний тираж твору. Обов'язок зі сплати авторської винагороди виникає з моменту підписання авторського договору [1].

В Україні практика роялті стала популярною лише останні кілька років. Роялті – це винагорода, яку автор отримує за використання чи надання права на використання твору. Роялті виплачується не лише за літературні твори, але й за наукові та мистецькі твори, відео- та аудіозаписи, торговельні марки та комп'ютерні програми.

Деякі платежі Податковий кодекс не відносять до роялті, а саме: за придбання копій в електронному форматі; за придбання носіїв інформації, на яких містяться об'єкти авторського права (CD-диски, платівки, відео- та аудіокасети) [5].

Способи виплати винагороди можуть бути різними – поетапна виплата чи одноразова виплата всієї суми. Авторська винагорода визначається в договорі як відсоток від доходу, отриманого від використання твору, або як фіксована сума чи іншим чином.

Іншим важливим питанням є форма, у якій має укладатися угода щодо розпоряджання авторськими правами. За ст. 33 Закону України «Про авторське право та суміжні права» всі договори щодо передання прав на використання творів мають укладатися в письмовій формі. ЦК України також передбачає письмову форму договору щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності (п. 2 ст. 1107). Із цього загального правила законодавство встановило виняток, дозволяючи укладання договору на опублікування твору в періодичній пресі в усній формі (ст. 33 Закону України «Про авторське право та суміжні права»). Це

положення зумовлене оперативністю подання й опублікування матеріалів у ЗМІ. Водночас у разі невиплати авторської винагороди чи неправого використання авторського твору укладення усного договору суттєво ускладнює доведення факту існування такого договору між редакцією та автором [4, с. 118]. Задля уникнення непорозумінь деякі видання на своїх сторінках або на сайті розміщують інформацію про умови використання матеріалів, які надсилаються до редакції. До таких умов, зокрема, належать зазначення щодо мови видання та можливий переклад твору; територія, на якій поширюється видання; відсутність гонорару за опублікування, наприклад, читацьких листів та ін. Таку інформацію цілком можна вважати умовами усного договору, що пропонується редакцією для укладення з автором.

Аналогічна практика укладення авторського договору склалась і щодо передання прав на використання творів авторів, які мешкають в інших містах, ніж те, в якому розміщується видавництво.

Висновки. Сучасні проблеми у сфері захисту авторських прав пов'язані з низьким рівнем правової свідомості серед авторів, що і призводить до не врегулювання відносин переходу майнових прав від автора до іншої особи. Для встановлення правовідносин щодо переходу вказаних прав на об'єкти авторського права законодавцем пропонується модель авторського договору. Тому, якщо особа обговорює бажання укласти авторський договір, необхідно визначити, по-перше, який вид авторського договору буде укладено та, по-друге, хто має майнові права на предмет договору. Ці питання є базовими для консультування клієнтів та оформлення авторського договору. По-третє, оформлення авторського договору має певні особливості, що відрізняє його від інших цивільно-правових угод.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аврамова О. Авторський договір: поняття, класифікація та особливості оформлення. Журнал «МЕН» електрон. версія. № 5(83) жовтень 2015 URL: <http://yuradnik.com.ua/stati/avtorskiy-dogovir-ponyattya-klasifikatsiya-ta-osoblivosti-iformlennya>
2. Всесвітня конвенція про авторське право: Декларация від 06.09.1952./ Верховна Рада України. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_052.
3. Вахоньса Т. Елементи та порядок укладення авторського договору. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2016. № 5. С. 18–27.
4. Горська К.О. Особливості охорони та розпоряджання об'єктами авторського права у видавничій діяльності. Договірні форми розпоряджання майновими правами на об'єкти авторського права: монографія / Борко Ю.Л., Горська К.О., Канзафарова І.С., Кашинцева О.Ю. та ін. Київ, 2014. С. 116–120.
5. Клебан Ю. Укладання авторських договорів і передача прав: поради патентознавця: майстер-клас. 27.09.2016 URL: <http://www.chytomo.com/news/ukladannya-avtorskix-dogovoriv-i-peredacha-prav-poradi-patentoznavca>
6. Поняття та особливості укладання авторського договору. Правовий тиждень. 22.04.2008. URL: <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=120551>
7. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав: Постанова Пленуму Верховного Суду України 04.06.2010. № 5. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10>